

Hemşirelerin Hemşirelik Tanılarını Algılama Durumlarının ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Determination of the Nursing Perceptions towards Nursing Diagnosis and Affecting Factors

Sema Köse¹ Aslı Sis Çelik²

¹Atatürk Üniversitesi, Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Erzurum, TÜRKİYE

²Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 25/08/2020

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 03/12/2020

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Turkey, Published online: 31/12/2020

ÖZ

Amaç: Bu araştırmanın amacı bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin hemşirelik tanımlarını algılama durumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Yöntem: Tanımlayıcı türde olan bu araştırma 20 Mayıs-15 Haziran 2019 tarihleri arası ülkenin doğusunda bulunan bir üniversite hastanesinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, ilgili hastanede belirtilen tarihler arasında görev yapan 755 hemşire oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 312 hemşire oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında "Tanıtıcı Özellikler Formu" ve "Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği" kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş ortalamasının 26.95±6.66 olduğu, %83.3'ünün kadın, %62.5'inin bekâr, %38.5'inin sağlık meslek lisesi mezunu olduğu ve %85.3'ünün klinik hemşiresi olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği puan ortalamasının 2.47±0.48 olduğu belirlenmiştir. Hemşirelerin medeni durumuna, eğitim düzeylerine, bakım verirken hemşirelik sürecini kullanma ve kullanılması gerektiğini düşünme durumlarına ve hemşirelik tanılaması yapma durumlarına göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği alt boyut ve toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p<0.05)

Sonuç: Hemşirelerin hemşirelik tanımlarını algılama durumlarının orta düzeyde olumsuz olduğu, lisans mezunu olan, bakım verirken hemşirelik sürecini kullanan ve kullanılması gerektiğini düşünen, hemşirelik tanılaması yapan hemşirelerin, hemşirelik tanımlarına ilişkin algılarının diğer hemşirelerden anlamlı derecede daha yüksek ve olumlu olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşire, hemşirelik tanısı, hemşirelik süreci, algı

ABSTRACT

Objective: This study aims to determine the states of perceptions towards nursing diagnosis and the affecting factors in nurses working in a university hospital.

Methods: This descriptive study was conducted in a university hospital located in the eastern Turkey between May 20th, and June 15th, 2019. The study population consisted of 755 nurses working between the dates specified in the relevant hospital. The sample of the study consisted of 312 nurses who agreed to participate in the research. In the data collection, "Introductory Characteristics Form" and "Perceptions towards Nursing Diagnosis Scale" were used.

Results: Of the nurses participated in the research, mean age was 26.36±6.66, 83.3% was female, 62.5% was single, 38.5% was graduated from vocational school of health, and 85.3% was a clinical nurse. The mean Perceptions towards Nursing Diagnosis Scale score of the nurses was found to be 2.47±0.48. It was determined that the difference in total and sub-scale score averages of nurses in the Perceptions Towards Nursing Diagnosis Scale was statistically significant in terms of the nurses' marital status, education level, thoughts about the use of and the necessity of the use of nursing process in providing care, and status in performing nursing diagnosis (p<0.05).

Conclusion: It was found that nurses' states of perceptions towards nursing diagnosis were moderate and negative, and the perceptions towards nursing diagnosis of nurses who had a bachelor's degree, who used the nursing process while providing care and thought that they should be used, and the nurses who perform nursing diagnosis were significantly higher and positive than other nurses.

Keywords: Nurse, nursing diagnosis, nursing process, perception

ORCID IDs of the authors: ASÇ: 0000-0002-3597-7167; SK: 0000-0001-8653-1432

Sorumlu yazar/Corresponding author: Doç. Dr. Aslı Sis Çelik
Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: aslisis@hotmail.com

Atf/Citation: Köse S, Sis Çelik A. (2020). Hemşirelerin hemşirelik tanımlarını algılama durumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 3(3), 244-253. DOI: 10.38108/ouhcd.785110

Giriş

Bireyin doğumundan ölümüne kadar, sağlık/hastalık durumunu anlama, bu durumdan doğacak gereksinimleri/problemleri saptama ve gerekli uygulamaları planlayarak gereksinimleri karşılama problemleri çözme sorumluluğuna sahip hemşirelik mesleği; kuramsal bilgi ve beceriyi gerektiren bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplini. Her profesyonel meslekte olduğu gibi hemşirelik mesleğinde de uygulamalar için bilimsel yöntemler kullanılmaktadır (Akça Ay, 2007).

Hemşirelik uygulamalarına bilimsel ve planlı bir yaklaşım getiren yöntemlerden biri “hemşirelik süreci”dir (Biol, 2013). Hemşirelik süreci, “hemşirelik bakımının uygulanmasında bireyin sağlığını ya da yaşamını tehdit eden sorun veya sorunlara bilimsel yaklaşımlara dayalı çözüm bulan, sorunların çözümünde kullanılan, kritik düşünmeyi sağlayan ve bakım vermenin temelini oluşturan” bir yöntemdir (Akça Ay, 2011; Craven ve Hirnle, 2010; Potter, 2009). Günümüzde hemşirelik uygulamalarını uluslararası düzeyde tutma ve mesleki otonomiye sahip bir meslek olma çabasında olan hemşireliğin, belirlediği hedeflere ulaşabilmesi için uygulamalarında hemşirelik sürecini kullanma gerekliliği gün geçtikçe daha fazla önem kazanmıştır (Biol 2013; Hemşirelik Yönetmeliği, 2010; Kaya ve ark., 2010). Hemşirelik uygulamalarını görünür kılmak için hemşireler sağlık hizmetlerine olan katkılarını algılamak, tanımlamak ve ölçmek zorundadırlar. Bunu başarabilmek için uygulamalarında bilimsel bir problem çözme süreci olan hemşirelik sürecinin kullanılması gerekmektedir. Hemşirelik süreci ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunlukla hemşirelik öğrencileri üzerinde yapıldığı, hemşirelerle yapılan çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir (Güner ve Terakye, 2000; Keski ve Karadağ, 2010; Özer ve Kuzu, 2006). Ayrıca ilgili alanda yapılan çalışmalar uygulama alanlarında hemşirelik süreci ile ilgili kayıtların da yeterli olmadığını göstermektedir (Ayrıl ve ark., 2003; Türk ve ark., 2010).

“Hemşirelik tanılarının neler olduğu, kullanımının önemi ve uygulamaya katkısının hemşireler tarafından farklı şekillerde algılanması, hemşirelik tanılarının sahada kullanımını etkileyebileceği gibi ortak tanısal terminolojinin kullanımını ve hasta bakımının planlanmasını da olumsuz yönde etkileyecektir. Bazı hemşireler hemşirelik tanılarının hasta bakımını doğrudan etkilediğine ve hastanın önceliklerinin sistematik bir

şekilde belirlenmesini sağladığına inanırken, bazıları ise uygulamada bunların önemli/etkili olmadığı görüşündedir. Hemşirelik tanılarının olumlu ya da olumsuz algılanması hemşirelerin kullanımını ve uygulamalarını etkilemektedir (Halverson ve ark., 2011). Frisch ve Kelley (2002) hemşirelik tanılarının kullanımının olumlu algılanmasının hastanın gereksinimlerinin tanımlanmasını ve hasta bakımının planlanmasını pozitif yönde etkilediğini ve hasta bakımının kalitesini arttırdığını bildirmiştir.

Türkiye’de hemşirelik tanıları ve hemşirelik süreci ile ilgili yapılan araştırmaların giderek artmasına rağmen, uygulama ortamlarında hemşirelik tanılarının hemşireler tarafından nasıl algılandığına yönelik yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin hemşirelik tanılarını algılama durumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Araştırmada yanıt aranacak sorular;

1.Hemşirelerin hemşirelik tanılarını algılama durumları nedir?

2.Hemşirelerin hemşirelik tanılarını algılama durumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Tanımlayıcı türde olan araştırma 20 Mayıs-15 Haziran 2019 tarihleri arası ülkenin doğusunda bulunan bir üniversite hastanesinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, ilgili hastanede belirtilen tarihler arasında görev yapan 755 hemşire oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem büyüklüğü evrendeki kişi sayısının bilindiği durumlarda kullanılan formüle göre 310 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, ilgili tarihler arasında ilgili kurumda çalışan 755 hemşireye ulaşılmış, araştırmaya katılmayı kabul eden 312 hemşire araştırmanın örneklemine oluşturmuştur.

Verilerin toplanmasında “Tanıtıcı Özellikler Formu” ve “Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği” kullanılmıştır.

Tanıtıcı Özellikler Formu: Araştırmacılar tarafında hazırlanan form, hemşirelerin tanıtıcı ve mesleki özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, çalışma yılı, çalıştığı birim, çalışma biçimi, görev unvanı, bilgisayar kullanma düzeyi vb.) içeren 13 sorudan oluşmaktadır.

“Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği”: Frost ve arkadaşları tarafından 1991 yılında hemşirelerin

hemşirelik tanıların algılama durumlarını ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Akın Korhan ve ark. tarafından 2013 yılında yapılmıştır. Ölçek hemşirelik tanıların kullanımı, kullanışlılığı, amaçlarını, sonuçları, hedeflerini ve sınırlılıkları konusunda hemşirelerin algılamalarını yansıtan ifadelerden oluşmaktadır. 26 maddeden oluşan ölçek, hemşirelik tanıların kullanım kolaylığının ve mesleğe, bakım sürecine yararlarına ilişkin algılamaların değerlendirildiği dört alt alan içermektedir. Hemşirelik mesleğinin tanımı ve tanıtımı (Maddeler: 8. 9. 11. 13. 14. 15. 18. 19. 20), Hastanın durumunu açık bir şekilde tanımlama (Maddeler: 3. 4. 5. 7. 17. 23. 24), Kullanım kolaylığı (Maddeler:1. 10. 16. 21. 22. 26), Kavramsal yön (Maddeler:2. 6. 12. 25). Ölçek, beşli likert (tamamen katılıyorum/ tamamen katılmıyorum) tipindedir. Ölçek puanı, tamamen katılıyorum=5, tamamen katılmıyorum= 1 şeklinde hesaplanarak ölçeğin madde sayısına bölünerek belirlenmektedir. Toplam puan 1- 5 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın düşük olması hemşireler tarafından hemşirelik tanıların olumlu yönde algılandığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach's alpha katsayısı 0.84 olarak bildirilmiştir (Akın Korhan ve ark., 2013). Bu çalışmada da Cronbach's alpha katsayısı 0.86 olarak hesaplanmıştır.

İlgili tarihler arasında kurumda çalışan hemşirelere çalışma ile ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra veri toplama araçları araştırmacılar tarafından hemşirelere dağıtılarak kendilerinin doldurması istenmiştir. Veri toplama aracının uygulanma süresi ortalama 10-15 dakika sürmüştür.

Veriler SPSS programında değerlendirilmiş ve tanımlayıcı özelliklere ilişkin verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama, tanımlayıcı özelliklere göre ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılmasında one way ANOVA (ileri analiz için Bonferroni), Mann Whitney U testi, bağımsız gruplarda t testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Normallik testi sonucunda, normal kabul edilen veri setinde parametrik, normal dağılım göstermeyen veri setinde ise non-parametrik testler kullanılmış ve veriler yorumlanmıştır.

X Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Etik Kurulundan etik kurul onayı (2/20-2019), ilgili kurumdan kurum izni ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan hemşirelerden sözlü onam alınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş ortalamasının 26.95 ± 6.66 olduğu, %83.3' ünün kadın, %62.5'inin bekâr olduğu ve %38.5' inin sağlık meslek lisesi mezunu olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelerin %26.3'ünün dahili kliniklerde, %34.9'unun yoğun bakım ünitelerinde çalıştığı ve %85.3'ünün klinik hemşiresi olarak çalıştığı, hemşirelerin %35.9'unun meslekte çalışma süresinin 1-5 yıl arasında olduğu, %46.5'inin bulunduğu birimde 1-5 yıl arasında çalıştığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Hemşirelerin %85.9' unun hemşirelik sürecine dair bir eğitim aldığı, eğitim alanların %59.6' sının hizmet içi eğitimde bu eğitimi aldığı belirlenmiştir. Hemşirelerin %92.9' unun bakım verirken hemşirelik sürecini kullandığı, büyük çoğunluğunun (%95.8) bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşündüğü belirlenmiştir. Araştırmaya katılan hemşirelerin %92.3' ünün hemşirelik tanınması yaptığı, %55.1'inin hemşirelik tanınmasını hasta kabulünden sonra ilk 1 saat içinde yaptığı, %51.3'ünün hemşirelik sürecinde en çok zorlandıkları aşamanın veri toplama (tanılama) aşaması olduğu ve %54.2'inin en çok enfeksiyon riski tanısını koydukları saptanmıştır (Tablo 2).

Hemşirelerin Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği "Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı" alt boyutu puan ortalamasının 2.00 ± 0.73 olduğu, "Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama" alt boyutu puan ortalamasının 2.76 ± 0.58 olduğu, "Kullanım Kolaylığı" alt boyutu puan ortalamasının 2.72 ± 0.50 olduğu, "Kavramsal Yön" alt boyutu puan ortalamasının $2,65 \pm 0,48$ olduğu, Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam puan ortalamasının 2.47 ± 0.48 olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Hemşirelerin eğitim düzeylerine göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamaları karşılaştırıldığında, toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ancak "Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı" ve "Kavramsal yön" alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Hemşirelerin bakım verirken hemşirelik sürecini kullanma durumlarına göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında, puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ancak "Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama", alt boyutu puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Hemşirelerin bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşünme durumlarına göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında, “Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı”, “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama”, “Kullanım Kolaylığı”, alt boyutları ve toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$)(Tablo 4).

Hemşirelerin hemşirelik tanılaması yapma durumlarına göre ise ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$)(Tablo 4)

Tartışma

Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin hemşirelik tanımlarını algılama durumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada hemşirelerin çoğunluğunun (%85.9) hemşirelik sürecine dair bir eğitim aldığı, eğitim alanların ağırlıklı olarak (%59.6) bu eğitimi çalıştığı kurumdaki hizmet içi eğitimlerde aldığı belirlenmiştir. Hemşirelerin büyük çoğunluğunun (%92.9) bakım verirken hemşirelik sürecini kullandığı ve (%95.8) bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşündüğü belirlenmiştir (Tablo 2). Kamberi (2018) Arnavutluk'ta yaptığı çalışmasında hemşirelerin %95'inin hemşirelik süreci ile ilgili bilgisinin olduğunu, bilgisi olanların çoğunluğunun bu bilgiyi iş yerinde veya çeşitli eğitimlerde aldığını ve %47'sinin klinik uygulamalarında hemşirelik süreci kullandıklarını belirtmiştir. Atnafe ve ark. (2017) Doğu Etiyopya'da yaptıkları çalışmalarında hemşirelerin %48.9'unun hemşirelik sürecini kullandığını bildirmiştir. Olmaz ve Karakurt'un (2019) çalışmasında araştırma kapsamına alınan hemşirelerin %93.1'inin eğitimi süresince hemşirelik sürecine ilişkin teorik eğitim aldığı, %94.7'sinin klinikte hastaya bakım verirken hemşirelik sürecini kullanmayı gerekli gördüğü ve en çok hemşirelik sürecinin veri toplama (%36.6) aşamasında sorun yaşadıkları bildirilmiştir. Zaybak ve arkadaşları (2016) çalışmalarında hemşirelerin %78.8'inin hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşündüklerini bildirmiştir. Kaya ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları çalışmada hemşirelerin %77.8'inin hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğine inandığı ve %83.1'inin bireyin bakımında hemşirelik sürecini kullandığı belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından 8 Mart 2010 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan “Hemşirelik Yönetmeliğine” göre hemşirelik bakımının verilmesi ve sürdürülmesinde hemşirelik

sürecinin kullanılması hükmü yer almaktadır (Hemşirelik Yönetmeliği, 2010). Dünya Sağlık Örgütü de hemşirelerin, hemşirelik sürecini kullanmalarını önermektedir (WHO, 2009).

Çalışma kapsamına alınan hemşirelerin yaklaşık yarısının (%51.3) hemşirelik sürecinde en çok zorlandıkları aşamanın veri toplama (tanılama) aşaması olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Yapılan çeşitli çalışmalarda hemşirelerin en çok veri toplama aşamasında sorun yaşadığı belirtilmiştir (Turaç, İpek ve Şahin, 2015; Zaybak ve ark., 2016).

Doğru ve güvenli bakımın sağlanması için, yeterli ve doğru veri toplanması gerekmektedir. Hemşirelik sürecinin ilk basamağı veri toplama aşamasıdır ve hemşirelik sürecinin diğer aşamalarına temel olduğu için oldukça önemlidir (Biol, 2013). Bu aşamada yaşanan bir sorun, tüm aşamaların yanlış yorumlanmasına neden olabilir. Doğru ve yeterli veriyi elde edemeyen bir hemşire, bu verilerden yanlış bir hemşirelik tanısı koyabilir, böylece doğru olduğunu düşündüğü hemşirelik girişimlerini yanlış belirleyerek yanlış uygulamalar yapabilir. Yanlış yaptığı bu aşamaların sonucunda değerlendirme de doğru yapılamadığı için hastanın gereksinimi karşılanamayabilir, sorunu çözülemeyebilir. Çalışmanın yapıldığı hastane ülkenin doğusunda bulunmakta ve çevre illerden gelen hasta-hasta yakınlarına hizmet vermektedir. Hizmet verilen hasta ve yakınlarının eğitim düzeylerinin düşük olması, bazılarının Türkçe bilmiyor olmaları hemşirelerin bu nedenle etkili iletişim kuramamalarına yol açarak hemşirelerin veri toplama aşamasında zorlanmalarına sebep olabileceği düşünülebilir. Ayrıca ülkemizdeki hemşirelik okullarında hemşirelik süreci ile ilgili verilen teorik eğitim içeriklerinin standart olmaması ve uygulamada öğrenciye pratik kazandırılması hususunda yetersizlikler bulunması bu sonuçlar üzerinde etkili olabilir.

Çalışma kapsamına alınan hemşirelerin Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği “Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı” alt boyutu puan ortalamasının 2.00 ± 0.73 olduğu, “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama” alt boyutu puan ortalamasının 2.76 ± 0.58 olduğu, “Kullanım Kolaylığı” alt boyutu puan ortalamasının 2.72 ± 0.50 olduğu, “Kavramsal Yön” alt boyutu puan ortalamasının $2,65\pm 0,48$ olduğu, Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam puan ortalamasının 2.47 ± 0.48 olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Ölçekten alınan bu puan ortalamalarına göre hemşirelik tanımlarına yönelik genel olarak algılarının olumsuz olduğu, Hemşirelik Mesleğinin

Tanımı ve Tanıtımına ilişkin algılarının olumlu olduğu ancak Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlamaya yönelik algılarının, Kullanım Kolaylığı algılarının ve Kavramsal Yön algılarının olumsuz olduğu söylenebilir. Çalışma bulgularına benzer şekilde Halverson ve arkadaşlarının (2011) aynı ölçeği kullanarak yaptıkları çalışmada ölçek toplam puan ortalamasının 3.09 ± 0.63 olduğu, alt boyutlara ait puan ortalamalarının ise Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı alt boyutu puan ortalamasının 2.59 ± 0.80 , “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama” alt boyutu puan ortalamasının 3.51 ± 0.73 olduğu, “Kullanım Kolaylığı” alt boyutu puan ortalamasının 2.98 ± 0.58 olduğu, “Kavramsal Yön” alt boyutu puan ortalamasının 3.53 ± 0.82 olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Halverson ve arkadaşları (2011) bu çalışmalarında; Frost ve Orth’un (1991) aynı ölçek kullanılarak 1991 yılında elde ettikleri veriler ile kendi verileri arasında karşılaştırma yapmış ve son on yılda hemşirelerin hemşirelik tanılarına yönelik algılarının daha olumsuz hale geldiğini belirtmiştir. Akın Korhan ve ark. (2013) çalışmalarında hemşirelerin ölçek toplam puan ortalamasının 2.48 ± 0.45 olduğu saptanmış ve alt ölçeklerden “hemşirelik mesleğinin tanımı ve tanıtımı” puan ortalaması 1.87 ± 0.70 olup hemşirelerin bu konudaki algılarının daha olumlu olduğu bildirilmiştir. Diğer alt ölçeklerin puan ortalamalarının (hastanın durumunu açık bir şekilde tanımlama 2.90 ± 0.57 , kullanım kolaylığı 2.75 ± 0.50 ve kavramsal yön 2.73 ± 0.59) ise ölçek toplam puanından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelerin, hastanın durumunu açık bir şekilde tanımlama, kullanım kolaylığı ve kavramsal yön açısından hemşirelik tanılarını algılamalarının olumsuz olduğu belirtilmiştir. Zaybak ve ark. (2016) çalışmalarında çalışma kapsamına aldıkları hemşirelerin hemşirelik sürecinin tüm aşamalarında güçlük yaşadıklarını, hemşirelerin hemşirelik sürecini uygularken en çok hemşire ve zaman yetersizliğinden kaynaklı güçlük yaşadıklarını ve yaşadıkları güçlükler çözüm olarak, çoğunlukla hemşire sayısının artırılması gerektiğini ifade ettiklerini bildirmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı hastane 3. basamak bir sağlık kuruluşu olup sadece bulunduğu şehre değil bulunduğu bölgedeki 12’ye yakın şehre hizmet vermektedir ve sahip olduğu yatak kapasitesine göre çalışan hemşire sayısı yetersizdir. Bu kapsamda çalışma kapsamına alınan hemşirelerin iş yoğunluğu ve hemşirelik sürecini uygulamada yaşadıkları zorluklar nedeniyle

algılarının genel olarak olumsuz olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Hemşirelerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=312)

Tanıtıcı Özellikler	Ort±SS	Min- Max
Yaş ort.	26.95±6.66	19-58
	n	%
Cinsiyet		
Kadın	260	83.3
Erkek	52	16.7
Medeni Durum		
Evli	117	37.5
Bekar	195	62.5
Eğitim Düzeyi		
Sağlık Meslek Lisesi	122	38.5
Ön Lisans	87	27.8
Lisans ve üstü	103	33.7
Çalıştığı Birim		
Dahiliye Kliniği	82	26.3
Cerrahi Kliniği	56	17.9
Yoğun Bakım Ünitesi	109	34.9
Diğer	65	20.8
Çalıştığı Birimdeki Görevi		
Klinik hemşiresi	266	85.3
Sorumlu hemşire	37	11.9
Diğer*	9	2.9
Meslekte Çalışma Süresi		
Bir yıldan az	46	14.7
1-5 yıl arası	112	35.9
6-10 yıl arası	95	30.4
11-15 yıl arası	28	9.0
16 yıl ve üstü	31	9.9
Bulunduğu Birimde Çalışma Süresi		
Bir yıldan az	106	34.0
1-5 yıl arası	145	46.5
6-10 yıl arası	35	11.2
11-15 yıl arası	11	3.5
16 yıl ve üstü	15	4.8

*Yoğunbakım, ameliyathane vb. birimlerde çalışanlar

Hemşirelerin eğitim düzeylerine göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamalarına göre “Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı” alt boyutunda lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olan hemşirelerin algılarının ön lisans mezunu olan hemşirelerden, “Kavramsal yön” alt boyutunda ise lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olan hemşirelerin algılarının diğer eğitim seviyesindeki hemşirelerden anlamlı derecede daha olumlu olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 2. Hemşirelerin Hemşirelik Süreci İle İlgili Özelliklerine Göre Dağılımı (n=312)

Özellikler	n	%
Hemşirelik Sürecine Dair Eğitim Alma Durumu		
Evet	268	85.9
Hayır	44	14.1
Hemşirelik Sürecine Dair Eğitimin Nerden Alındığı		
Eğitim süreci	89	31.2
Hizmet içi eğitim	170	59.6
Kongre	4	1.4
Diğer	22	7.7
Bakım Verirken Hemşirelik Sürecini Kullanma Durumu		
Evet	290	92.9
Hayır	22	7.1
Bakım Verirken Hemşirelik Sürecinin Kullanılması Gerektiğini Düşünme Durumu		
Evet	299	95.8
Hayır	13	4.2
Hemşirelik Tanılaması Yapma Durumu		
Evet	288	92.3
Hayır	24	7.7
Hemşirelik Tanılaması Yapıyorsa Hasta Kabulünden Ne Kadar Süre Sonra Yapıyor?		
İlk 1 saat içinde	161	55.1
İlk 24 saat içinde	80	27.4
Herhangi bir zamanda	40	13.7
Diğer	11	3.8
Hemşirelik Sürecinde En Çok Zorlandığı Aşamalar		
Veri toplama	160	51.3
Hemşirelik Tanısı	61	19.6
Planlama	40	12.8
Uygulama	34	10.9
Değerlendirme	17	5.4
En Sık Kullandığı Hemşirelik Tanıları		
Enfeksiyon riski	169	54.2
Bilgi eksikliği	32	10.3
Düşme riski	58	18.6
Dengesiz Beslenme: Beden gereksiniminden az/Fazla beslenme	14	4.5
Deri bütünlüğünde bozulma	26	8.3
Diğer	13	4.2

Tablo 3. Hemşirelerin Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği Alt Boyut ve Toplamından Aldıkları Puan Ortalamaları (n=312)

HTAÖ	X±SS	Min.	Max.	
Alt Boyutlar	Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı	2.00 ±0.73	1	5
	Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama	2.76±0.58	1	4.71
	Kullanım Kolaylığı	2.72±0.50	1	4.33
	Kavramsal Yön	2.65±0.61	1.25	4.50
Toplam	2.47±0.48	1.08	4.62	

Tablo 4. Hemşirelerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Alt Boyutlar				Toplam
	Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı	Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama	Kullanım Kolaylığı	Kavramsal Yön	
	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	
Cinsiyet					
Kadın	1.97±0.70	2.75±0.577	2.72±0.49	2.65±0.62	2.46±0.46
Erkek	2.16±0.87	2.81±0.61	2.70 ±0.53	2.66±0.59	2.54±0.56
<i>Test ve P değeri</i>	t=1.744, p=0.082	t=0.669, p=0.504	t=342, p=0.733	t=0.144, p=0.886	t=1.087, p=0.278
Medeni Durum					
Evli	1.97±0.68	2.76±0.59	1.99±0.72	2.69±0.62	2.49±0.45
Bekar	2.01±0.77	2.76±0.57	2.07±0.83	2.63±0.61	2.46±0.49
<i>Test ve P değeri</i>	t=0.493, p=0.622	t=0.021, p=0.983	t=0.695, p=.0485	t=0.783, p=0.434	t=0.643, p=0.521
Eğitim düzeyi					
Sağlık Meslek Lisesi ¹	2.17 ±0.74	2.83±0.62	2.78 ±0.49	2.81 ±0.63	2.52 ±0.46
Ön Lisans ²	2.00 ±0.73	2.75 ±0.54	2.71 ±0.48	2.59 ±0.55	2.48 ±0.46
Lisans ve üzeri ³	1.85 ±0.71	2.69±0.57	2.67±0.52	2.56 ±0.61	2.43 ±0.50
<i>Test ve P değeri</i>	F=4.431, p=0.013* 2-3 ^a	F=1.649, p=0.194	F=1.390, p=0.251	F=5.215, p=0.006* 1-3 ^a , 2-3 ^a	F=0.870, p=0.420
Hemşirelik Sürecine Dair Eğitim Alma Durumu					
Evet	1.99±0.72	2.75±0.58	2.71±0.50	2.65±0.63	2.46±0.47
Hayır	2.07±0.83	2.78±0.60	2.80±0.49	2.67±0.49	2.52±0.49
<i>Test ve P değeri</i>	t=0.695, p=0.488	t=0.303, p=0.762	t=1.123, p=0.262	t=0.221, p=0.825	t=0.782, p=0.435

^aBonferroni düzeltmesi sonucu aralarında anlamlı fark çıkan gruplar

t= Bağımsız gruplarda t testi

F= one way ANOVA analizi

*p<0.05 ** p<0.001

Tablo 4. Hemşirelerin Bazı Tanıtıcı Özelliklerine Göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği Alt Boyut ve Toplam Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (Devam)

Tanıtıcı Özellikler	Alt Boyutlar								Toplam	
	Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı		Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama		Kullanım Kolaylığı		Kavramsal Yön			
	Medyan	Min-Maks	Medyan	Min-Maks	Medyan	Min-Maks	Medyan	Min-Maks	Medyan	Min-Maks
Meslekte Çalışma Süresi										
Bir yıldan az	1.78	1.00-4.44	2.86	1.29-4.71	2.75	1.33-3.83	2.75	1.50-4.25	2.46	1.46-3.85
1-5 yıl arası	2.00	1.00-5.00	2.71	1.14-4.57	2.67	1.00-4.33	2.75	1.25-4.50	2.40	1.15-4.62
6-10 yıl arası	2.00	1.00-5.00	2.71	1.57-4.43	2.67	1.67-3.83	2.50	1.50-4.00	2.42	1.42-4.04
11-15 yıl arası	2.00	1.00-2.78	2.86	1.43-3.71	2.83	2.00-3.67	2.62	1.75-4.00	2.48	1.81-3.12
16 yıl ve üstü	2.00	1.00-4.56	2.71	1.00-4.29	3.00	1.17-3.83	2.50	1.25-4.50	2.58	1.08-3.50
<i>Test ve P değeri</i>	KW=5.291, p=0.259		KW=1.241, p=0.871		KW=7.301, p=0.121		KW=0.345, p=0.987		KW=2.605, p=0.626	
Bakım verirken hemşirelik sürecini kullanma durumu										
Evet	2.00	1.00-5.00	2.71	1.00-4.71	2.67	1.00-4.33	2.75	1.25-4.50	2.46	1.08-4.62
Hayır	2.00	1.00-4.56	3.00	1.86-4.43	2.92	1.83-3.83	2.50	1.50-3.50	2.56	1.81-4.04
<i>Test ve P değeri</i>	U=3007,000, p=0.652		U=2286,000, p=0.026*		U=2667,000, p=0.197		U=3139,500, p=0.901		U=2608,000, p=0.153	
Bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılmasını gerektiğini düşünme durumu										
Evet	2.00	1.00-5.00	2.71	1.00-4.71	2.67	1.00-4.33	2.75	1.25-4.50	2.46	1.08-4.42
Hayır	2.56	1.56-5.00	3.29	1.57-4.57	3.00	1.83-4.33	2.50	1.75-4.25	2.85	1.65-4.62
<i>Test ve P değeri</i>	U=877,000, p=0.001*		U=862,500, p=0.001*		U=1306,000, p=0.044*		U=1743,000, p=0.525		U=830,000, p=0.000**	
Hemşirelik tanılaması yapma durumu										
Evet	2.00	1.00-5.00	2.71	1.00-4.71	2.67	1.00-4.33	2.75	1.25-4.50	2.46	1.08-4.62
Hayır	2.00	1.11-4.56	3.00	1.43-4.43	2.75	2.17-3.83	2.75	2.00-3.50	2.60	1.81-4.04
<i>Test ve P değeri</i>	U=2786,000, p=0.113		U=2561,000, p=0.034*		U=3214,000, p=0.566		U=3299,500, p=0.710		U=2627,000, p=0.049*	

U=Mann Whitney U testi

KW= Kruskal Wallis-H testi

*p<0.05 ** p<0.001

Akın Korhan ve arkadaşlarının (2013) çalışmalarında hemşirelerin eğitim durumlarının hemşirelik tanılarına ilişkin algılarını etkilemediği bildirilmiştir. Hemşirelik süreci bilimsel sorun çözme yöntemlerini uygulayabilme ve eleştirel düşünme gücü ile yakından ilişkilidir ve her eğitim düzeyinde hemşirelik tanılarına ilişkin müfredat programları aynı düzeyde değildir. Bu özelliklerin kazanılmasında eğitim süresinin ve kalitesinin artması paralellik göstermektedir. Doğal olarak bu özelliklerin lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip hemşirelerde bulunması beklenen bir sonuçtur.

Hemşirelerin bakım verirken hemşirelik sürecini kullanma durumlarına göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamalarına göre bakım verirken hemşirelik sürecini kullanan hemşirelerin “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama” ya yönelik algılarının bakım verirken hemşirelik sürecini kullanmayan hemşirelerden daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Hemşirelerin bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşünme durumlarına göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamalarına göre bakım verirken hemşirelik sürecinin kullanılması gerektiğini düşünen hemşirelerin “Hemşirelik Mesleğinin Tanımı ve Tanıtımı” “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama”, “Kullanım Kolaylığı” ve genel hemşirelik tanısı algılarının diğer hemşirelerden anlamlı derecede daha olumlu olduğu bulunmuştur (Tablo 4). Çalışma sonuçları Olmaz ve Karakurt (2016), Zaybak ve ark (2016), Keski ve Karadağ (2010)’ın yapmış olduğu benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir. Hemşirelik tanısı hemşirelik sürecinin bir aşamasıdır ve dolayısı ile hemşirelik sürecini kullananların ve kullanılması gerektiğini düşünenlerin hemşirelik tanısı algısının olumlu olması beklenen bir durumdur.

Hemşirelerin hemşirelik tanılması yapma durumlarına göre Hemşirelik Tanılarını Algılama Ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamalarına göre

hemşirelik tanılması yapan hemşirelerin “Hastanın Durumunu Açık Bir Şekilde Tanımlama” ve genel hemşirelik tanısı algılarının diğer hemşirelerden anlamlı derecede daha olumlu olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Hemşirelik tanısının ön koşulu veri toplama basamağını etkin şekilde tamamlayabilmektir. Dolayısı ile tanılama yapan hemşirelerin hemşirelik tanısı algısının olumlu olması beklendik bir sonuçtur.

Sonuç ve öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir;

•Hemşirelerin hemşirelik tanılarına yönelik genel olarak algılarının olumsuz olduğu,

•Lisans mezunu olan, bakım verirken hemşirelik sürecini kullanan ve kullanılması gerektiğini düşünen, hemşirelik tanılması yapan hemşirelerin, hemşirelik tanılarını algılama düzeylerinin diğer hemşirelerden anlamlı derecede yüksek ve olumlu olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda; hizmet içi eğitim programlarında “hemşirelik süreci” konusuna daha fazla yer verilmesi, kurum yönetici hemşirelerinin ve birim sorumlu hemşirelerinin hemşirelik sürecinin etkin ve doğru bir şekilde kullanımını sağlama hususunda örnek vakaların hemşirelik sürecinin tartışılması önerilebilir. Ayrıca tanılara yönelik olumsuz algıların nedenlerini belirlemeye yönelik niteliksel çalışmalar yapılmasının sorunun çözümüne yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Teşekkür

Çalışmaya katılan hemşirelere teşekkür ederiz.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee Approval: Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Etik Kurulundan etik kurul onayı alındı. (2019-2/20)

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Çalışma Tasarımı: SK, ASÇ; Veri toplama: SK; Veri analizi ve yorumlama: ASÇ; Yazı taslağı: ASÇ, SK; İçeriğin eleştirel incelenmesi: ASÇ; Son onay ve sorumluluk: ASÇ, SK.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Çalışmada yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Araştırma hemşirelerin hemşirelik tanılarına yönelik genel olarak algılarının olumsuz olduğunu ortaya koymuştur.
- Hemşirelerin tanıtıcı ve mesleki bazı özelliklerinin (eğitim düzeyi, bakım verirken hemşirelik sürecini kullanma ve kullanılması gerektiğini düşünme durumu ve hemşirelik tanılması yapma durumu vb.) hemşirelik tanılarına yönelik algılarını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.
-

- Hemşirelerin mezuniyetten sonra halen birçoğunun hemşirelik sürecine dair bir eğitim almadığı ve bakım uygulamalarında hemşirelik sürecini kullanmadığı saptanmıştır.
- Hemşirelik sürecini uygulayan hemşirelerin en çok zorlandıkları aşamanın veri toplama (tanılama) aşaması olduğu belirlenmiştir.

Kaynaklar

- Akça Ay F. (2011). Kuram nedir? Mesleki kuramlar ve teorisyenler. İçinde: Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Akça Ay F. (Ed.) 3. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, ss.44-56.
- Akça Ay F. (2007). Temel Hemşirelik Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar, 1. Baskı, İstanbul Tıp Kitabevi.
- Akın Korhan E, Hakverdioğlu Yönt G, Ak B, Erdemir F. (2013). Hemşirelik tanımlarını algılama ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 15(3), 13-25
- Atnafe G, Tadessa B, Habte N, Negesa L. (2017). The practice of nursing process and associated factors among nurses working in public hospitals of harari people national regional state, eastern Ethiopia: a cross sectional study. Journal of Medicine, Physiology and Biophysics, 32, 18-27.
- Ayral N, Yılmaz E, Hakverdioğlu G, Erdemir F. (2003). Başkent Üniversitesi Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon merkezinde uygulanan bakım planlarının irdelenmesi. Ed: Erdemir F, Yılmaz E. Hemşirelik Sınıflama Sistemleri Kitabı. Ankara, Başkent Üniversitesi Yayınları, 229-236.
- Biol L. (2013). Hemşirelik Süreci: Hemşirelik Bakımında Sistemik Yaklaşım. Berke Ofset Matbaacılık, 10. Baskı, İzmir.
- Craven RF, Hirnle CJ. (2010). Fundamentals of Nursing. Human Healthand Function. Fourth Edition. Lippincott. Philedelphia: Williams and Willkins, ss. 126-137.
- Frisch NC, Kelley JH. (2002). Nursing Diagnosis and Nursing Theory: Exploration of Factors Inhibiting and Supporting Simultaneous Use. Nursing Diognosis, 13 (2), 53-61.
- Frost M, Olsen G, Orth K. (1991). Perceptions of nursing diagnosis survey: Instrument development. Unpublished manuscript, Winona State University.
- Güner P, Terakye G. (2000). Hemşirelik yüksekokulları son sınıf öğrencilerinin hemşirelik tanımlarını belirleyebilme düzeyleri. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 4(1), 9-15.
- Halverson EL, Beetcher EL, Scherb CA, Olsen G, Frost M, Orth K. (2011). Minnesota nurses' perceptions of nursing diagnoses. International Journal of Nursing Terminologies and Classifications, 22 (3), 123-132.
- Kamberi, F. (2018). Knowledge and attitudes of nurses toward the use of nursing diagnosis in clinical practice. Eastern-European Journal of Medical Humanities and Bioethics, 2(2), 43-55.
- Kaya N, Babadağ K, Yeşiltepe KG, Uygur E. (2010). Hemşirelerin hemşirelik model/kuramlarını, hemşirelik sürecini ve sınıflama sistemlerini bilme ve uygulama durumları. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 3(3), 24-33.
- Keski Ç, Karadağ A. (2010). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin hemşirelik süreci hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 12(1), 41-52.
- Olmaz D, Karakurt P. (2019). Hemşirelerin bakım verirken hemşirelik sürecini bilme ve uygulama durumları. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 12(1), 3-14.
- Olsen G, Frost M, Orth, K. (1993). Nurses' perception of nursing diagnosis. Paper presented at the meeting of the Midwest Nursing Research Society 17th Annual Research Conference. Cleveland, OH.
- Özer FG, Kuzu N. (2006). Öğrencilerin bakım planlarında hemşirelik süreci ve NANDA tanımlarını kullanma durumları. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 22(1), 69-80.
- Potter PA. (2009). Critical Thinking in Nursing Practice. In: Fundamentals of Nursing. PA Potter, AG. Perry (Ed.), 7th ed. Mosby Elsevier, St.Louis, Missouri, ss. 215-30.
- T.C. Resmi Gazete, Türkiye Sağlık Bakanlığı Hemşirelik Yönetmeliği, 8 Mart 2010, Sayı: 27515.
- Turaç N, İpek S, Şahin E. (2015). Hemşirelerin hemşirelik sürecine ilişkin bilgi ve görüşlerinin incelenmesi. 15.Ulusal Hemşirelik Kongresi (Kongre Kitabı). Erzurum. 10-12 Eylül, 274.
- Türk G, Hakverdioğlu G, Eşer İ, Khorshid L. (2010): İnmeli hastaların hemşirelik kayıtlarının incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 3(4), 171-174.
- World Health Organization. (2009). Lemon Learning Material on Nursing. Chapter 4: Nursing Process and Documentation. Erişim: 10.03.2016. <http://www.who.int/topics/nursing/en/>.
- Zaybak A, Günay İsmailoğlu E, Özdemir H. (2016). Hemşirelerin hemşirelik süreci uygulamasında yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 19(4), 269-277.